

ХРИСТІЯНСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДІ В ПОЛЬЩІ

У статті проаналізовано значення християнських цінностей у формуванні морально-етичних якостей молодого покоління в Польщі; визначено роль Костелу та християнських інституцій у ціннісному вихованні; розкрито базову методологію релігійної педагогіки як науки й навчальної дисципліни та детерміновано її відмінності з християнською етикою у вітчизняному навчально-виховному просторі.

Ключові слова: християнські цінності, морально-етичні якості, релігійна педагогіка.

В статье проанализировано значение христианских ценностей в формировании морально-этических качеств молодого поколения в Польше; определена роль Костела и христианских институтов в ценностном воспитании; раскрыта базовую методологию религиозной педагогики как науки и учебной дисциплины, а также детерминированы ее отличия от христианской этики в отечественном учебно-воспитательном пространстве.

Ключевые слова: христианские ценности, морально-этические качества, религиозная педагогика.

The article deals with the analysis of the importance of Christian values in the moral and ethical qualities of the younger generation forming in Poland; the role of the Church and Christian institutions in the value education defining; the basic methodology of religious pedagogics as a science and a discipline revealing and the differences with Christian ethics in the national educational space determining.

Key words: Christian values, moral and ethical qualities, religious pedagogics.

Актуальність. Сьогодні все частіше науковці та дослідники освітнього простору звертаються до необхідності повернення християнського виховання, оскільки християнські цінності можуть служити вагомим засобом у процесі формування й розвитку духовного та фізичного потенціалу людини. Водночас варто нагадати, що останнім часом на українських теренах актуальність аксіологічної проблематики та ролі християнської моралі зокрема зросла у зв'язку з постійним пошуком нових і близьких українському менталітету ціннісних орієнтирів. Це, напевно, визначається такими суспільно-політичними факторами, як економічна нестабільність, яку переживає Україна, трансформаційними процесами формування нової національної свідомості пересічного українця, а також європейськими устремліннями нашої нації, що передбачають сприйняття та наслідування європейських цінностей при

одночасному збереженні незмінних для українця власних ознак духовно-морального плану. Тому наукова еліта й апелює до питань, пов'язаних із ціннісним наповненням навчально-виховного процесу, до проблематики християнської моралі, пошуку ефективної системи ціннісного виховання та навчання молодих українців, які будуть здатні змінити суспільну систему в різних її сферах: політичній, економічній, соціальній та освітній.

Беручи до уваги останні видозміни у вітчизняній педагогічній думці, цілком логічним є звернення до вивчення аксіологічного досвіду та християнської аксіології, зокрема в країнах Центральної Європи. Особливо цікавим та повчальним в окресленому плані є досвід польських колег, які здійснюють активний та глибокий самоаналіз науково-методичних напрацювань у сфері аксіологічних досягнень, починаючи з 90-х років ХХ століття. Розуміння основоположних тенденцій у ціннісному наповненні освітніх парадигм будь-якої країни дасть можливість зробити науковий прогноз стосовно того, якою буде країна в майбутньому, чого слід очікувати та, головне, визначити ті аспекти в аксіологічному навчанні та вихованні, на які необхідно вплинути та які слід відкоригувати. Саме тому перенесення досвіду польських досягнень на терени вітчизняного освітнього простору, на наше переконання, сприятиме формуванню нових складових української освітньої парадигми та розвитку нових підходів до наповнення християнськими цінностями навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям роботи є праці вітчизняних та польських дослідників у сфері педагогічної та аксіологічної теорії і практики. Проблема ціннісного наповнення навчально-виховного та освітнього процесу широко представлена у працях таких вітчизняних учених, як І. Бех, С. Гончаренко, В. Гриньова, С. Мельничук, О. Мороз, Ю. Пелех, С. Сисоєва, Г. Шевченко та ін. Питання християнського виховання знайшли своє відображення у дослідженнях таких українських науковців-педагогів, як В. Жуковський, О. Каневська, Т. Саннікова, О. Репецька та ін.

Зважаючи на завдання нашого дослідження, окремої уваги заслуговують напрацювання польських дослідників у сфері ціннісного релігійно-християнського виховання та освіти (Дж. Багрович, В. Кубік, М. Снежинського, Дж. Тарновського, С. Роговського, М. Чимик та ін.).

Залучення теоретичних та практичних досягнень згаданих авторів і наше бачення проблеми сприятиме ґрунтовнішому розумінню феномену сучасної християнсько-релігійної освіти в Польщі.

Мета дослідження полягає в розкритті сутності християнських цінностей, детермінації ролі Костелу й християнських інституцій в освітньому просторі Польщі та можливості залучення польського досвіду з метою вдосконалення навчально-виховного процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Християнське виховання, що поступово повертається до складових освітнього простору нашої держави, базується на цінностях природного та трансцендентного пізнання й скеровує молодь до

осягнення вічних цінностей (любові, добра, правди, справедливості, милосердя) і вивчення основ християнської моралі та етики.

Метою християнського виховання в Україні, на думку вітчизняних ідеологів, є виявлення, формування й розвиток природних та надприродних задатків душі й тіла до осягнення єдності життя людини з Божими законами:

- інформування слухачів про моральне вчення християнства, яке містить у собі загальнолюдські цінності;
- виховання молоді на засадах правди, совісті та любові до ближнього – «возлюби ближнього свого як самого себе» (Мф.19.19.);
- прищеплення молоді низки моральних чеснот: мудрості, мужності, справедливості, стриманості, милосердя, миролюбності [1].

Яке ж трактування особливостей християнсько-релігійної освіти ми знаходимо в наукових доробках польських науковців і яку роль відіграють християнські цінності в релігійному вихованні молодих поляків? М. Чимик (Maria Chymik) у своєму науковому доробку «Аксіологічні преференції студентів краківських шкіл» вдало розмірковує над тим, що дитина з раннього віку починає цікавитися багатьма цінностями, зокрема й релігійними, з якими вона зустрічається або які її оточують, здійснюючи певну ціннісну селекцію або створюючи певну ієрархію. З цією метою вона аналізує власне життя, виділяючи в ньому основні риси та тенденції. Відібрані цінності домінують серед інших та займають центральне місце в індивідуальності молодої людини, вони є найважливішими та найсуттєвішими, такими, що визначають сенс і напрям її життя. На думку М. Чимик, цими головними, організуючими та об'єднуючими в одне ціле особистість молодої людини можуть (але не мусять) бути релігійні цінності [4, с. 39].

Польські вчені-педагоги, філософи, теологи та священники наголошують, що сучасних людей має хвилювати падіння багатьох цінностей, адже це є стрижнем не лише християнської моралі, а й людської культури взагалі. Павло VI у виступі «*Nous remercions*» констатував: «Моральні цінності дають народу аргументи буття, його динамізм і його надію в згоді з планом Бога-Творця» [2, с. 309].

Проблеми вибору ціннісних орієнтирів найбільшою мірою стосуються молодих людей, які потрапляють до сфери різних світобачень. Для прикладу: з одного боку Костел долучає молодь до об'єктивної, сумісної з природою людини, ієрархії цінностей, а з іншого – сімейне середовище, ніби схвалюючи вплив Костелу, реально вводить дітей у власну, відмінну від костельного ідеалу, ієрархію цінностей. А як результат – дитина чи молода людина немовби знаходиться у світі ціннісних протилежностей, що призводить до споживацького або гедоністичного стилю життя чи втечі до нереального (комп'ютерного) світу. Вчені-поляки наголошують, що в Польщі разом із поглибленням політичної, суспільної і господарської кризи збільшується кількість таких негативних явищ серед молоді (алкоголізм, наркоманія, ранні сексуальні контакти тощо) [9, с. 14]. Саме тому польська спільнота шукає засоби протидії цим явищам. Проте важливим залишається той факт, щоб цінності, які обирає молода людина і до яких скеровує своє життя, були

справжніми, оскільки лише завдяки справжнім цінностям можна стати кращим або повною мірою розвинути свій внутрішній світ. Знайти ці цінності, на думку багатьох польських учених, можна в трансцендентних вимірах: "Людина шукає абсолюту, який дасть відповідь на цілий ряд питань у її пошуку й надасть їй відповідного сенсу; шукає чогось найглибіннішого, що становило б суть усіх її справ. Іншими словами: шукає остаточної відповіді, найвищої цінності, поза якою немає вже й не може бути як подальших питань, так і інших точок зору" [2, с. 310].

Отож, розмірковуючи над важливістю релігійного виховання та місцем християнських цінностей у польській освітній системі, варто розглянути основні цінності, що проповідуються Костелом та католицькою вірою взагалі (за трактуванням Марії Чимик):

1. Бог (найважливішою цінністю в житті християнина є Бог).

2. Людина, її гідність і розвиток (людина часто або звеличує себе як абсолютну величину, або принижується аж до розпачу, внаслідок чого перебуває в стані неспокою та невпевненості, а Костел є тією інституцією, що глибоко вникає в ці труднощі та може дати пояснення слабкості людини й розтлумачити її гідність).

3. Прагнення до миру (мир є основним благом, що відповідає за розвиток життєво важливих цінностей людини: право на життя на всіх етапах його розвитку; право на повагу гідності кожної людини незалежно від раси, статі та релігійних переконань; право на володіння матеріальним майном, необхідним для життя; право на роботу та справедливий розподіл результатів праці, що забезпечує впорядковане й солідарне співіснування. Мир, який Ісус жертвує своїм учням, не є миром, що віддається переможеним від переможців або слабшим від сильніших. Це мир, що народжується з любові (від Бога до людини та від людини до людини).

4. Правда (кожна пізнана правда має свою особливу цінність. Усі люди прагнуть до пізнання, а результатом такого прагнення є правда. Навіть у щоденному житті спостерігається, як кожна людина намагається пізнати об'єктивний стан речей. І немає байдужих до пізнання істинності речей людей. Але правду необхідно шукати способами, гідними людини. На щастя людства, правда є силою миру, оскільки оголошує і здійснює єдність людини з Богом, себе з собою самим та іншими людьми).

5. Свобода в житті людини й суспільства (суть свободи міститься у внутрішньому світі людини, належить до природи людської особи та є її пізнавальним знаком. Але справжня свобода особи має свою основу в трансцендентній гідності людини, у гідності, даній їй від Бога. Людина, будучи створеною за образом і за подобою Бога, нерозривно пов'язана з цією свободою і ніяка сила не спроможна позбавити людину цієї свободи).

6. Приналежне право людини (право на життя) (серед принципів прав, що належать людині, слід назвати право на життя – від зачаття й до народження; право на життя в повноцінній сім'ї, в моральному середовищі, що сприяє розвитку індивідуальності; право на розвиток власної інтелігентності та

свободи в пошуку та пізнанні правди; право на створення сім'ї та виховання дітей тощо).

7. Праця (праці відводиться спеціальне місце в ієрархії прав людини. Робота (праця) є особливою цінністю, оскільки здійснюється власне самою людиною. Важливим фактом у розгляді виховного аспекту будь-якої праці є те, що одні виконують роботу лише для того, щоб її виконати, тоді як інші виконують її в ім'я Бога, інших людей, власної сім'ї, а також в ім'я народу-суспільства, до якого належать. Робота впливає на формування людської гідності, братерської спільноти та утверджує принципи свободи. Безробіття є ознакою суспільної та господарської недорозвиненості держав, тому потрібно зробити все, щоб цьому запобігти).

8. Сім'я (основна функція сім'ї – виховна. Справжнє сімейне виховання має бути спрямоване своїм кінцевим результатом не лише на формування гармонійно розвиненої особистості, але й на формування особистості, спроможної функціонувати в суспільстві, коли подорослішає. Отже, сім'я, беручи до уваги всі досягнення психологічних, педагогічних та дидактичних наук, повинна допомагати дітям і молоді розвиватися гармонійно, згідно з їхніми фізичними, моральними та інтелектуальними можливостями, формуючи зростаюче почуття відповідальності. Саме сім'я має підготувати дітей до позитивного та розсудливого сексуального життя відповідно до їх віку та особливостей активної участі в громадському житті).

9. Католицькі цінності у вихованні молоді (всі християни (як Божі діти) народжені з води і Святого Духа й мають право на християнське виховання. Таке виховання необхідно розпочинати від народження дитини й до повного розвитку людської особистості через хрещення та поступове введення в таємниці спасіння, аби підвищувати свідомість дітей та молоді щодо отриманого дару християнської віри. Лише спільні зусилля батьків, вихователів та працевлаштування молоді людини спроможні сформувати її християнські ідеали та вплинути на вдосконалення особистісних ціннісних рис. Вихований християнин буде долучатися до соціально-культурного прогресу, користуватися його результатами та впливати на його напрям).

10. Роль культури в житті людини (польські педагоги влучно зазначають, що свідоме відношення до культури та участі в ній нині зростає не лише в Польщі, але й в усьому світі. Іван Павло II із цього приводу зауважував: «Отже, я ... прошу вас, вихователі, як людей, що покликані прищепити автентичні цінності життя, навчити дітей та молодь толерантності, розумінню і поваги до кожної людини, виховати молоде покоління в душі миру. То є їх правом, а вашим обов'язком. Виховуйте їх також у долученні до справжньої культури» [5, с. 105].

На думку М. Чимик, під культурою в загальному її сенсі розуміють все, чим людина вдосконалює та розвиває багатопланові таланти та здібності свого духу й тіла, намагається через пізнання і працю підкорити світ, надати обрисів людському життю [4, с. 42-66].

Розмірковуючи над трансформацією християнських цінностей у Польщі, необхідно наголосити на ролі, яку виконує релігійна педагогіка як наука та

навчальна дисципліна. Питання щодо впровадження релігійної педагогіки постало лише в 90-х роках, оскільки за часів панування соціалістичної системи релігійна педагогіка не могла бути впроваджена з ідеологічних причин. Тому відродження релігійної педагогіки на польських теренах можна віднести до 1989 року, коли Владислав Кубік (Władysław Kubik) зініціював та протягом кількох років упровадив спеціальність «Релігійна педагогіка» на філософському факультеті Єзуїтського Товариства в Кракові (зараз – Вища школа філософічно-педагогічна «Ігнатіанум») [6].

Значний внесок в утвердження релігійної педагогіки як науки зробили Єжи Багровіч (Jerzy Bagrowicz), Януш Тарновський (Janusz Tarnowski), Сипріан Роговський (Cyprian Rogowski) та багато інших. Для прикладу: завдячуючи працям Є. Багровича, дисципліна фактично отримала наукове підґрунтя. У 1997 році ним був заснований часопис із релігійної педагогіки «Педагогіка християнина». Заслужують на увагу й наукові доробки інших учених, в яких пропагувалися науково-методологічні засади релігійної педагогіки [10; 11].

Богуслав Мілерський (Bogusław Milerski) стверджує, що основною ознакою релігійної педагогіки є трактування релігійного навчання як елемента загальної освіти людини [7, с. 57]. За словами автора, перше місце займає не трансформація доктрини чи культу певної релігії, а навчання як процес впливу на розвиток власної людяності та релігійної зрілості. З цієї позиції релігійне навчання можна охарактеризувати як процес впливу на оновлення життя людини в певних вимірах: пізнавальному (критична рефлексія), онтичному (спосіб життя), біографічному (життєва дорога людини) та реляційному (життя у взаєминах з іншими людьми). Отже, релігійна педагогіка – це наукова дисципліна, предметом дослідження якої є освітньо-ціннісний потенціал різних релігійних тверджень, процеси релігійного навчання і виховання та релігійної соціалізації в релігійній (костельній) спільноті, сім'ї, школі й суспільстві. У такому визначенні предмета дослідження відстежується вся сутність дисципліни, що включає не лише костельні та теологічні завдання, але й розкриває суть суспільної педагогічної відповідальності. Тому очевидно, що релігійна педагогіка містить два аспекти дослідження: педагогічний та теологічний, чим відокремлює себе від традиційної катехетики, що визначається як теологічна наука про різні форми передрікання біблійних послань, християнського виховання та місію Костелу в трансформації цінностей до молодого покоління.

В українському контексті можемо аналізувати християнську етику як навчальний предмет, що вже пропагується у вітчизняних ВНЗ, хоча (в порівнянні з релігійною педагогікою Польщі як двохаспектною наукою у її педагогічному та теологічному вимірах) має більше схильності до релігійних трактувань суспільних явищ у сучасному світі. Таким чином, християнська етика – наука про моральне добро людини на основі абсолютних цінностей та універсального морального закону людства – десяти Заповідей Божих [1].

Висновки. На підставі викладеного вище матеріалу, можемо стверджувати, що для польської освіти, яка все ще знаходиться в стані пошуку оптимальної та ефективної навчально-виховної системи, обов'язковим є

ціннісне наповнення, де релігійно-християнські цінності займають чільне місце серед основних та визначальних орієнтирів у формуванні особистості молоді. Оскільки проблема вибору ціннісних орієнтирів більшою мірою стосується молодих людей, які можуть потрапити до сфер різних світобачень, піддатися пагубному впливу негативно-кризових суспільних явищ, сучасна педагогічна та релігійна громада Польщі наголошує, що відповіді на питання сенсу життя, пошуку абсолюту або найвищої цінності молоде покоління може знайти у трансцендентних вимірах. Костел та християнсько-релігійні інституції відіграють надзвичайно важливу роль у трансформації цінностей до молоді та її активному залученні до суспільного християнського життя, сповненого вірою.

Актуальність аксіологічно-християнської проблематики зумовлена тим, що побудувати сучасне демократичне суспільство, нівелюючи ціннісний базис, неможливо. При цьому європейська практика доводить, що такі цінності є спільними для всіх народів, оскільки вони є фундаментом поступу суспільства та основою для духовного вдосконалення й розвитку людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://velikden.ks.ua/biblioteka/vihovannja/vychov.html>.
2. II Polski Synod Plenarny, op. cit, Poznań – Warszawa, 1968. – S. 309-310.
3. Bagrowicz J. Stawać się bardziej człowiekiem. Z podstaw edukacji religijnej / J. Bagrowicz. – Toruń : Wydawnictwo Naukowe UMK, 2008. – S. 14.
4. Chymuk M. Aksjologiczne preferencje studentów uczelni / M. Chymuk. – Krakow : Wyższa Szkoła Filizoficzna-Pedagogiczna „Ignatianum” ; Wydawnictwo WAM, 2004. – 215 s.
5. Jan Paweł II. Przemówienie w Parlamencie RP. – Warszawa. – 11.06.1999. – S. 105.
6. Kubik W. Zarys dydaktyki katechetycznej / W. Kubik. – Kraców : Wydział Filizoficzny Towarzystwa Jezusowego, 1990.
7. Milerski Bogusław. Pedagogika religii / Bogusław Milerski // Pedagogika : subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji / red. nauk. B. Śliwerski. – Gdańsk : Wydawnictwo Pedagogiczne. – 2010. – S. 50-56.
8. Śnieżyński M. Dialog edukacyjny / M. Śnieżyński. – Kraków : Wydawnictwo Naukowe Papierskiej Akademii Teologicznej, 2001. – 422 s.
9. Śnieżyński M. Pedagogia Jana Pawła II, „Wychowawca” / M. Śnieżyński. – 2003. – № 10. – S. 14.
10. Tarnonowski J. Jak wychowywać? / J. Tarnonowski. – Warszawa : Wydawnictwa Akademii Teologii Katolickiej, 1993.
11. Rogowski C. Edukacja religijna. Założenia-uwarunkowania-perspektywy rozwoju / C. Rogowski. – Lublin : Towarzystwo Naukowe Kul, 2012.

Дата надходження до редакції: 02.04.2013 р.